

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Ioannis De Lvgo Hispalensis, E Societate Iesv, In
Collegio Romano Eivsdem Societatis olim Theologiae
Professoris, nunc S. R. E. Cardinalis. Disputationes
Scholasticæ De Incarnatione Dominica**

Lugo, Juan de

Lugduni, 1653

Disputatio XXXIII. De adoratione in communi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81011](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-81011)

Quid, & quotuplex sit adoratio?

Adorationis nomen minus latè patet, quàm honoratio. Nam honoramus etiam aequales, vel inferiores. adoramus solum superiores. sic Deus neminem adoratur, honoratur tamen sanctos: quod idem de glorificatione dicendum videtur; nam omnis, qui adoratur, glorificatur, non tamen è contra, omnis, qui glorificatur, adoratur, propter eandem rationem. Laudare verò minus latè patet, neque enim omnis qui adoratur, vel glorificatur, laudatur; omnis tamen, qui laudatur, glorificatur, non verò semper adoratur: laus enim solum stat in verbis, glorificatio verò aut adoratio potest per alia signa exhiberi: glorificatio autem si comparatur cum honoratione, non differtur re ipsa, nisi per diuersa connotata, quatenus per alteram connotatur gloria, per alteram honor, quæ duo differunt inter se, quia gloria est clara cum laude notitia quæ est, quai effectus honorationis, honor verò est indicium existimationis de excellentia illius, quem honoramus.

Reuerentia, & veneratio videtur cum adoratione conuertri. nam dicunt eundem respectum ad superiores; unde Deus non dicitur propriè aliquem reuereri, aut venerari, licet dicatur, glorificare, & honorare: De cultu potest magis dubitari an conuertatur etiam cum adoratione? Videtur negare P. Suarez in præfati diff. 5. 1. sect. 1. Hic autem, ubi dicitur cultum conuertri cum honoratione, quare videtur supponere, quòd latius pateat, quàm adoratio, & possit inueniri inter aequales, vel etiam respectu inferiorum. Ego tamen apud probatos auctores hanc vocem applicari semper video ad significandam reuerentiam erga superiores, unde diuinus cultus pro religione usurpatur erga Deum: nec vnquam legimus, quod Deus colat homines sanctos licet eos honoret, & glorificet.

Denique ex Græcis accepta sunt alia duo nomina, scilicet latria, & dulia. Latria licet attenta etymologia videatur esse communis, & posse applicari dominis etiam civilibus, oritur enim à verbo Græco *λατρεω* quod est seruire: iam tamen Ecclesiasticorum vsu applicatum est ad significandam seruitutem, & reuerentiam soli Deo debitam, iuxta illud Deuter. 6. & Matth. 4. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruiet*, ubi Græcè habetur *λατρευσας* quia seruitus, & reuerentia per illud verbum significata soli Deo conuenit, Dulia verò magis latè patet: vsu tamen Scholasticorum appropriatur ad significandam adorationem debitam sanctis, de qua postea latius dicendum est. Hæc, de nomine, veniamus iam ad rem ipsam.

Adoratio iuxta Damascenum oratione 1. de imaginibus, paulo post principium, est, *summissio, & humilitatis nota*, seu, ut dixit, oratione 3. *est animi cedentis summissio, atque humilis significatio*. Ex qua definitione colligitur in primis, adorationem esse actum virtutis, honestum, & studiosum; est enim honestum ostendere sum-

Soluitur.

prædestinationis Adami cum de facto restituta fuerit per penitentiam subsequentem, & per consequens attulerit aliquem gradum gloriæ; ergo iam inceptat Adami prædestinatio ante prædestinationem Christi. Hæc difficultas tractata est supra diff. 7. sect. 2. & quod attinet ad præsentem conclusionem facile solui potest: nunc enim non agimus de prædestinatione omnium electorum, (alioquin sermo esset etiam de Angelis,) sed de prædestinatione nostra, sic enim querit S. Thomas, an prædestinatio Christi sit causa nostræ prædestinationis. Sicut autem S. Paulus loquens de benedictionibus, & donis datis per Christum ad Ephef. 1. intelligitur de auxiliis gratiæ datis post peccatum, non verò de omnibus datis ante peccatum; sic quando statim adiungit, prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Christum, & in aliis locis similibus, intelligi poterit de prædestinatione, & effectibus eius post peccatum; quod sufficit ad conclusionem præsentem.

14. *Difficultas octaua S. Thom. Vasquez.* Octauo dubitatur, an prædestinatio Christi sit causa nostræ prædestinationis? de quo S. Thomas art. 4. ubi P. Vasquez notat bene contra aliquos, non esse in præfati sermone de causa finali, sed de causa solum meritoria, de qua solum affirmat S. Thomas sub eadem distinctione, scilicet, quòd non intelligatur causa nostræ prædestinationis, quoad actum Dei prædestinantis, sed quoad eius effectus, de quo egimus supra diff. 27. sect. 3. quare nihil in præfati addendum occurrat.

DISPUTATIO XXXIII.

De Adoratione in communi.

SECTIO I. Quid, & quotuplex sit adoratio?

SECTIO II. Quos, & quales actus includat adoratio?

 ANCTVS, THOMAS quest. 5. agit de adoratione debita Christo Domino, qua occasione interpretes hoc in loco de adoratione in vniuersum solent disputare; tum quia non potest commodè definiti, id, quod pertinet ad Christi adorationem, non cognita essentia adorationis; tum etiam, quia cum materia hæc pertineat ad. 2. 2. ubi inter alias virtutes de religione agitur, & de eius actibus, quorum vnus est adoratio, facile negligetur à Scholasticis disputatio de adoratione, sicut alia morales; quare cum aliquin hæc controuersia digna sit procudubio Scholastico stylo, prudenti consilio factum est, ut arrepta occasione ex Christi adoratione, tota hæc materia in præfati examinetur. Catenim, quia multa in ipsa sunt, quæ pertinent omnino ad controuersitas, & latè, ac eruditè ab illis contra hæreticos nostri temporis tractata sunt; nos breuiter, quæ ad Scholasticos pertinent, disputabimus.

missionem, & reuerentiam internam debitam aliis propter ipsorum excellentiam si adsint circumstantiæ requisitæ. Colligitur etiam adorationem pertinere ad iustitiam, scilicet ut partem potestatiuam illius: est enim ordinata ad alterum, ut constat; adoratio autem Dei pertinet specialiter ad virtutem religionis.

Diuiditur in primis adoratio in internam, & externam: de quibus postea latius videndum est, an possit actus adorationis interius consummari; & an voluntas adorandi sit propriè, & in rigore adoratio. Diuiditur secundo in Latrariam, Duliam, & Hyperduliam: Latraria tribuitur soli Deo, Dulia tribuitur Sanctis, Hyperdulia est cultus, & adoratio ob excellentiam, & singularem sanctitatem, qualis est adoratio erga Beatam Virginem. Diuiditur tertio in adorationem actualem, & habitalem: nam sicut iustitia, & alie virtutes dicuntur de actibus, & de habitis, sic etiam adoratio.

Dubitari potest, an adoratio dicatur vniuocè de Latraria, Dulia, & Hyperdulia an solum analogicè. Ratio dubitandi est, quia excellentia Dei, & excellentia creaturæ, propter quas adorantur, non conueniunt vniuocè, sed analogicè; ergo nec cultus, qui fundatur in illis titulis, deberet vniuocè conuenire.

Petrus Bergomensis in tabula seu concordantiis S. Thomæ, verbo adoratio num. 3. dicit conuenire solum analogicè. P. Valquez infra disput. 99. num. 18. & sequentibus, dicit, nec analogicè conuenire, sed merè æquiuocè. P. Suarez disput. 1. sect. 3. circa finem, dicit, conuenire vniuocè; quod ego etiam iudico probabilius, & in primis non conuenire merè æquiuocè manifestum videtur, cum vterque cultus sit verè cultus, & per consequens vnus sit alteri similis in hoc, quod est esse cultum; cum ergo vterque significetur per illam vocem quatenus est cultus, non significatur absque vlla similitudine, & proportionem inter se, sicut significantur homo, & avis per vocem gallus. Deinde quod conueniant non solum analogicè, sed vniuocè, probatur à simili, quia amor, quo amatur à nobis Deus, & quo amatur Angelus, singuli propter suam bonitatem, conueniunt vniuocè in ratione amoris, licet titulus, propter quem amantur Deus & Angelus, sit analogicè solum communis, nempe bonitas Dei, & angeli. Item fides, qua creditur Deo, & qua creditur homini, conueniunt vniuocè in ratione fidei, licet auctoritas Dei, & angeli, quæ est motiuum formale vtriusque fidei, non sit eiusdem rationis. Item visio, qua videtur Deus, & qua videtur Angelus conueniunt vniuocè in ratione visionis, licet entitas Dei, & entitas angeli, quæ videntur, non conueniant vniuocè, & sic de aliis. ergo licet excellentia Dei, & sanctorum non conueniant vniuocè, potest tamen dari ratio vniuoca communis cultui Dei, & sanctorum, quia ab vtroque potest abstrahi ratio communis colendi aliquem propter ipsius excellentiam quæcumque illa sit.

Vnde constat in primis ad rationem dubitandi desumptam ex inæqualitate excellentiæ diuinæ & excellentiæ Sanctorum: nam in primis negari potest, quod per illam inæqualitatem impediatur vniuocatio in ratione com-

Card. de Lugo de Incarnat.

muni excellentiæ prout abstrahit à creatura, & increata, quia, ut latius probaui in Logica, ratio communis entis, & alia similes communes Deo, & creaturis, in rigore loquendo, sunt vniuocæ; licet propter summam illam distantiam vnus ab alio dicantur latè analogæ, analogia latius accepta, & non rigorosa. Sed quidquid dicatur de hoc, non inde arguitur bene ad negandam vniuocationem inter cultum Dei, & cultum Sanctorum, quia licet illa distantia sit inter Deum, & creaturas; non tamen est inter cultum Dei, & creaturæ, cum vterque cultus sit finitus; sicut neque est illa distantia inter visionem creatam Dei, & visionem creaturæ, neque inter amorem creatum Dei, & creaturæ, ut supra vidimus.

P. Valquez ubi supra, probat suam sententiam, quod scilicet sit conuenientia merè æquiuoca, hoc vnicò argumento, quia si illæ duæ adorationes conuenirent in aliqua ratione communi, maxime in ratione adorationis; in hac autem non conueniunt, quia cultus Latrariæ, qui tribuitur Deo, est sub genere religionis, sub quo conuenit cum voto, iuramento, oratione, & aliis actibus religionis, qui omnes versantur erga Deum propter ipsius supremam excellentiam: Dulia verò non est sub genere religionis, sed sub genere obseruantie: ergo adoratio Dei, & Sanctorum non possunt conuenire in eodem genere proximo adorationis: nam si hoc esset, sequeretur; eandem virtutem Latrariæ, v. g. contineri sub duplici genere proximo disparato, scilicet sub genere adorationis, & sub genere religionis, neutrum enim horum continetur sub altero, nam adoratio in communi non continetur sub religione, cum adoratio Sanctorum non pertineat ad virtutem religionis; neque etiam religio continetur sub adoratione, cum dentur plures actus religionis qui non pertineant ad adorationem; ergo non potest dari genus vniuocum ad illas duas adorationes. Hinc autem inferit, nec posse conuenire analogicè, quia ratio analogæ prædicatur simpliciter, & propriè de vno analogato, de aliis verò secundum quid & impropiè, ut constat in visu, qui simpliciter conuenit homini, & secundum quid prout; at verò adoratio propriè, & simpliciter dicitur de Latraria, & Dulia; ergo non dicitur analogicè, sed merè æquiuocè.

Hoc argumentum instari potest in exemplis supra positis; nam amor etiam, quo amatur Deus ex charitate infusa, est sub genere virtutis theologicæ, sub quo genere non est amor, quo amatur creatura; & tamen vterque amor est proculdubio sub genere amoris quod est aliud genus disparatum; neque enim omnis virtus theologica est amor, ut constat in fide, quæ non est amor. Item visio Dei, est sub genere actus supernaturalis, & tamen est etiam sub genere visionis, sub quo non est genus actuum supernaturalium; neque enim omnes actus supernaturales sunt visiones, neque etiam omnes visiones sūt supernaturales. Ergo etiam dilectio Dei, & visio Dei sunt sub duplici genere disparato, seu non subordinato. Omnes ergo debemus respondere negando, quod sit absurdum: si aliquod ens secundum diuersam

R 1 3 consi

considerationem contineatur sub duobus generibus diuersis, imò id esse omnino necessarium probauit in Logica, & ostendi potest multis exemplis; nam homo licet communiter constituitur sub genere animalis, & animal sub genere viuens corporei; posset tamen secundum aliam considerationem ordinari alia series generum diuersa, diuidendo substantiam in viuentem, & non viuentem, sub viuente continentur Angeli, homines, bruta, plantæ: rursus substantia viuens diuidi potest in cognoscitiuam, & non cognoscitiuam, rursus cognoscitiua in intellectualem, & in merè sensitiuam, sub intellectualem continentur Angeli, & homines: Denique intellectualis diuiditur in spirituales, & corporeas qualis est homo. Ecce secundum hanc diuisionem, & ordinationem homo constituitur sub genere intellectui, & contrahit illud per differentiam corporei, per quam differt ab Angelis; potest ergo idem homo, qui est sub genere animalis, intelligi etiam sub genere intellectui, quæ sunt duo genera diuersa, & disparata. Neque ex hoc sequitur differentiam esse simul genus, aut genus esse simul differentiam nam rationale, quæ est differentia hominis diuidens, & contrahens genus animalis, non est illud intellectuum, quod diximus, posse etiam considerari, vt genus hominis; nam intellectuum consideratum, vt genus, est aliquid præcindens à corporeo, & incorporeo, cum habeat sub se etiam Angelos: at verò rationale, quæ est differentia hominis, est aliquid determinatum, & limitatum ad esse corporei, nec præcindit à materia, sed illam includit, & connotat saltem in obliquo gradum animalis cuius est differentia. Rursus intellectuum, quod est genus, consideratur per modum per se stantis; ideo enim prædicatur in quid de suis inferioribus: rationale verò, quod est differentia, consideratur ad modum alteri adiacentis, & ideo prædicatur in quale quid de suis inferioribus. Aliud simile exemplum potest esse in habitu aliquo naturali, vel infuso, qui simul sit practicus, & speculatiuus, qualis est habitus fidei; Sic enim potest esse sub genere habitus practici, & sub genere habitus speculatiui: ita tamen, vt quando consideratur sub genere speculatiui, tunc speculatiuum sumatur, vt quid commune abstrahens à practico, & non practico: ac prædicabile de utroque; practicum verò, quod consideratur tunc, vt differentia illius habitus, non consideratur, vt commune, sed vt limitatum ad contrahendum genus habitus speculatiui ad speciem habitus, qui simul sit speculatiuus, & practicus: è contra quando practicum consideratur vt genus, abstrahit à speculatiuo, & non speculatiuo; at tunc differentia speculatiui non præcindit, sed ex se habet contrahere genus practici: denique speculatiuum sub conceptu generis consideratur ad modum per se stantis: sub conceptu verò differentie consideratur ad modum alteri adiacentis, & connotat in obliquo genus habitus practici, cui adiacet: nam licet differentia præcindat à genere, quatenus non includit intrinsecè rationem genericam; non ta-

men præcindit ab illo tanquam à connotato saltem extrinsecò, cui adiacet; nam eo ipso, quod consideratur vt differentia, concipitur vt adiacens alteri prædicato communi.

His itaque breuiter ex Logica suppositis, vbi fusiùs examinantur, facile iam est ad argumentum supra positum respondere, concedendo latiam secundum diuersas considerationes esse posse sub genere religionis, & sub genere cultus sacri; ita vt quando comparatur ad genus religionis, tunc differentia cultus sacri non sit aliquid commune ad Duliam, & Latiam; sed differentia determinata cultus sacri religionis, seu diuini; quando verò comparatur ad genus cultus sacri, tunc differentia religionis non sit aliquid commune ad adorationem, orationem, votum, &c. sed aliquid determinatum tanquam differentia contrahens adorationem ad cultum, vel adorationem religiosam, seu Dei; quare differentia illa non appellabitur religio, sed religiositas pertinet ad adorationem Dei. Denique illud principium, quod nulla species possit esse sub duplici genere proximo, intelligendum est, vel de duplici genere opposito, & non communicante, quale est lapis, & animal, vel de eadem specie eodem modo considerata; nam homo, v.g. quatenus explicatur per *animal rationale*, non potest esse sub alio genere proximo, nisi sub animali, quia rationale significatur tunc, vt differentia, & vt aliquid determinatum & limitatum ad talem speciem: ceterum si homo declaratur per alias voces, scilicet per *intellectum corporeum*, tunc poterit intelligi sub alio genere, scilicet sub intellectu; quia à parte rei tam conuenit homo cum Angelis per intellectualitatem, & tam differt ab eisdem per corporeitatem, & sensibilitatem, quam conueniat cum brutis per animalitatem, & differt ab eisdem per rationem, seu intellectum; quare non habet minus fundamentum noster intellectus ad abstrahendam rationem genericam intellectui ab homine, & Angelo, quam rationem genericam animalis ab eodem homine & brutis. Sic ergo in nostro casu dicendum est de prædicatis religionis, & cultus respectu Latiae, & Dulie.

Vltimò diuidi potest adoratio in absolutam, & respectiuam. Adoratio absoluta dicitur illa, qua aliquid adoratur propter excellentiam quam in se habet: vt Deus adoratur propter suam ipsius excellentiam infinitam, sancti etiam propter sanctitatem, quam habent in seipsis. Respectiua est qua aliquid adoratur, & colitur propter excellentiam existentem in alio: sic adoratur imago Christi propter excellentiam, quæ est in Christo; sic etiam Crux propter eiusdem Christi excellentiam. Vnde fit adoratio absoluta non posse tribui, nisi rebus intellectualibus, nam res rationis expertes non habent excellentiam, cui prædenter possit homo rationis particeps se subiicere. De hoc tamen latius

in sequentibus dicendum est.

Quæ, & quales actus includat adoratio?

Diximus, adorationem esse notam summisionis internæ, in qua definitione involuntur diversi actus, qui in adoratione intercedunt. Primus est existimatio de excellentia illius qui adorandus est, & hic actus pertinet ad intellectum, ut constat. Secundus est voluntas summittendi se illi propter illius excellentiam, & hic actus pertinet ad voluntatem, & habet pro objecto exercitium summisionis, quale est cedere loco, subici, dare primas partes in omnibus, &c. tertius est iudicium dictans, esse honestum, & rationabile testificari reverenter hanc summisionem internam, seu exhibere aliquam notam illius summisionis, hoc est illius existimationis de excellentia personæ adorandæ, & illius voluntatis summittendi se. Quartus actus est voluntas exhibendi aliquam notam præcedentis summisionis. Quintus denique actus est ipsa nota summisionis, quæcumque illa sit.

Quæritur ergo ex hic actibus quales includat adoratio, & in quibus potissime consistat, & quales debeat esse ille actus?

Suppono autem, voluntatem, qua volumus adorationem, habere obiectum quod, & obiectum cui; volumus enim cultum Deo, vel sancto, quem colimus; Deus, vel sanctus est obiectum cui. Cultus vero est obiectum quod volumus.

Ex dictis facile constat, adorationem consistere in illo ultimo actu, quem dicimus, esse notam summisionis præcedentis: nam alij omnes antecedentes, & præiij, & denique voluntas exhibendi illam notam est voluntas adorandi; ergo habet pro obiecto adorationem: cum autem eius obiectum sit exhibitio notæ, sequitur, ipsam notam esse adorationem, quæ imperatur à voluntate præcedente: à qua accipit honestatem, & moralitatem, & sine qua non esset actus humanus, sicut nec prolatio vocis sine voluntate loquendi esset loquutio humana, licet esset loquutio materialis; sic etiam genuflexio externa sine voluntate non esset adoratio formalis, sed materialis; quare in ratione adorationis formalis includit etiam voluntatem illam, à qua imperatur, quæ non habet pro obiecto volito adorationem formalem, ut formalem: nam hoc esset habere se ipsam pro obiecto, sed adorationem materiale, hoc est, ipsam genuflexionem ad testificandam summisionem internam.

Duplex restat difficultas; prima est, an si aliquis sine interna summisione exhibeat exterius cultum, illa dicenda sit adoratio essentialis, an vero fictio adorationis? Secunda est, an possit tota adoratio interius compleri, absque aliquo actu exteriori adorationis, qui in corpore exhibetur?

Pro prima difficultate supponendum est, voluntatem adorandi posse haberi tribus modis. Primo si quis velit exterius exhibere actionem adorantis, v.g. genuflexionem ad

irridendum, ut milites fecerunt coram Christo Domino: & ille actus exterior proculdubio non est adoratio, quia, ex modo ipso, quo exercetur; non significat summisionem internam, sed potius despectum, & contemptum. Secundo modo potest quis velle facere genuflexionem, propter cognitionem excellentiæ personæ adorandæ, & cum vera summisione interna, & de hac etiam non dubitatur; quin sit vera adoratio. Tertio denique potest aliquis velle exhibere exterius signa adorationis non irrisorie, sed serio, fallaciter tamen, & fidei propter metum, & adulationem, aut ob aliam causam; sicut sanctus Marcellinus (si vera est illa historia) incensum obtulit Idolis propter metum mortis absque ulla summisione interna, vel existimatione de excellentia Idoli, & hanc non esse adorationem; indicant Suarez in præfati sectione prima, § 2. colligitur, & sectione secunda, § reliqua, & sectione 3. in principio, & Valquez disp. 95. num. 18.

Historia S. Marcellini.

Suarez.

Valquez.

Verius tamen existimo, illam in rigore esse adorationem, quia participat totam adorationis definitionem, cum sit nota exterior summisionis internæ, & procedat à voluntate, qua homo vult significare exterius, se habere talem summisionem internam, quare sicut propositio vocalis, qua aliquis dicit, se esse ieiunum, quando re vera comedit, adhuc est propositio, & loquutio, quia procedit à voluntate significandi mentem internam, licet re vera non sit tale iudicium interius; sic genuflexio erit realiter adoratio in illo casu, quia ponitur ad significandam summisionem internam, licet re ipsa non detur talis interna summissio.

14.

Sententia auctoris.

Dices, ille actus exterior significat tunc summisionem internam, quæ tamen non datur, ut supponimus: ergo illud signum exterius non est verum, sed falsum, cum non significet rem sicuti est; ergo non est vera adoratio, sed falsa.

Respondeo distinguendo: illud signum exterius non est verum, id est, non conformatur cum re significata, concedo; non est verum, id est, non participat verè rationem signi, nego. Sicuti si aliquis proferret propositionem vocalem falsam, tunc sanè illa propositio vocalis esset vera propositio, id est, participaret verè rationem propositionis, non tamen esset propositio vera, id est, conformis cum suo obiecto; similiter dico de adoratione illa, quæ quidem verè habet rationem signi, licet non habeat conformitatem cum obiecto.

Præcluditur.

Dices secundo, qui promittit exterius, aut vouet sine animo interno, non promittit, nec vouet; ergo nec, qui adorat.

Alia enasus.

Respondeo negando consequentiam, ratio discriminis est, quod promissio, aut votum exterius in rigore non est promissio, nec votum, sed expressio promissionis, aut voti interni, signum autem voti non est votum; at verò adoratio exterior est vera adoratio, quia tota essentia adorationis est quod sit nota summisionis internæ, quod totum habet adoratio exterior, etiam si non detur summissio interna.

Remouetur.

Rr 4

Ex

Illatio.

Ex quo obiter infero illum, qui exterius adoraret Idola sine animo interno, licet reuera non esset Infidelis, esse tamen verè adoratorem Idoli, & per consequens si lata esset censura in talem, illam incurtere: similiter illum, qui ex pacto adoratur Dæmonem, etiam sine interna recognitione, &c.

I 5.
Difficultas se-
cunda.

His suppositis circa primam difficultatem, veniamus ad secundam, in qua est maior controuersia inter Patrem Suarez, & Patrem Vasquez, qui vterque acriter pro sua sententia pugnavit: difficultas autem tota est in declaranda connexionem, quam voluntas interna circa adorationem habeat cum opere externo.

Sententia
prima.

Prima sententia docet adorationem internam, seu affectum illum internum, & opus adorationis habere se sicut fidem internam, & externam Dei confessionem. Ita vt adoratio interna consistat in affectu quodam voluntatis, quæ complacet in diuina excellentia, quæ voluntas vltimè non progreditur, sed ibi sistat, & consummetur, sicut fides interna sine respectu ad vltiorem actum, licet aliquando detur etiam actus externus, qui sit quasi protestatio, & professio illius internæ voluntatis, v. g. genuflexio, vel alij similes actus. Hanc sententiam refert Vasquez. *disp. 93. cap. 3.*

Sententia
secunda.
Vasquez.

Secunda sententia est ipsius Vasquez *cap. 4.* qui dicit, adorationem internam esse actum voluntatis, quæ habet pro obiecto aliquam actionem externam aliquo corporis gestu faciendam, quæ actio exterior est complementum, & consummatio adorationis, & sine qua solum dabitur adoratio affectiua, sicut sine largitione pecuniæ non dabitur misericordia consummata, sed solum in affectu.

Sententia
tertia.

Tertia sententia est, quam docent plures relati ab eodem Vasquez *vbi supra cap. 2.* qui dicunt, adorationem posse consummari interius, quia non solum actus externi, sed etiam interni omnium virtutum possunt esse materia adorationis, & imperari à voluntate adorandi, quia per actus omnium virtutum defertur aliquis cultus Deo.

Sententia
quarta.
Suarez.

Quarta sententia est Francisci Suarez *disputatione 51. sectione 2.* qui limitat præcedentem ad actum fidei, spei, & charitatis: negat verò, omnes actus virtutum habere proportionem, vt per illos adoratio exercetur.

I 6.
Iudicium au-
thor.

Ego in primis existimo, in voluntate inueniri illos duos actus suprà explicatos. Primus est, v. g. actus summisionis, quo vult aliquis summittere se Deo, propter eius excellentiam, & iste quidem actus non habet pro obiecto alium actum sequentis adorationis, postea verò datur actus voluntatis, quo volumus testificari illam notam summisionis, siue ipsi Deo, siue aliis, & hic actus habet pro obiecto alium actum, quo illa summissio testificanda est, postea verò sequitur ipsa testificatio, quæ potest esse actus potentie externæ, si fiat ore, vel nutibus, aut alio corporis gestu, vel potest etiam esse solum actio interna, & de hac loquendum erit diuerso

Eius assertio
prima.

modo, iuxta duplicem sententiam; nam qui censent, loquutionem internam, qua loquimur cum aliis, consistere in actu intellectus, consequenter dicent, istam testificationem fieri per actum intellectus, quo dicimus alteri, nos habere talem summisionem. Qui verò dicunt, loquutionem internam consistere in actu voluntatis, quo volumus nostram mentem aliis pateheri, consequenter dicent, exprimere nos, & testificari prædictam summisionem per actum voluntatis, quo volumus illam Deo, vel aliis notam esse.

Hoc supposito, dico secundò, licet ille affectus primus summisionis internæ possit appellari aliquo modo adoratio interna; vltus tamen obtinuit, vt nomen adorationis non tribueretur illi affectui, sed alteri, ex actibus sequentibus. Probat, quia omnes definiunt adorationem esse notam summisionis, &c. ergo adoratio non est ipsa summissio, sed aliquid supponens iam summisionem, & ipsam manifestans: ad quam manifestationem potest merito assignari peculiaris virtus adorationis, est enim per se maximè honestum ita nos cum aliis gerere, vt ipsis, & omnibus manifestemus internam summisionem, quam illis habemus.

Petes cum Vasquez suprà *num. 33.* de affectu illius summisionis interno, quo nos summimus Deo, v. g. ad quam virtutem pertinet: videtur enim spectare magis ad humilitatem, quam ad religionem.

Respondeo, non pertinere proprie ad humilitatem, quia humilitas solum curat cohibere nos intra nostros terminos: quare non tam respicit ad id, quod aliis debetur; quam ad id, quod nobis non debetur, & ideo non est virtus ad alium: at verò prædictus affectus oritur ex debito alteri, id est, ex eo, quod honestum est nobis erga nostros superiores esse illis in omnibus cedendo, quæ quidem est virtus ad alium, & quando versatur circa Deum, appellatur religio.

Dices, affectus contrarius non pertinet ad sacrilegium, sed ad superbiam, qua quis non vult se Deo summittere; ergo iste affectus non pertinet ad religionem, sed ad humilitatem.

Respondeo negando antecedens; nam licet ille affectus oriatur ex superbia; adhuc induit malitiam sacrilegij: sicut si quis ex odio Dei calcaret imaginem crucifixi; verè iste esset sacrilegus: & sicut si aliquis propter auaritiam, vel luxuriam furaretur verè esset iniustus.

Dico tertio, affectus adorandi potest habere pro obiecto non solum adorationem externam corporis, sed etiam internam sustentationem in ea: hæc est contra Vasquez *vbi supra*, & probatur latè à Suarez ex Scriptura, & Patribus. Mihi potissimè suadet in primis, quia conformis est Scripturæ, vbi adoratores spirituales passim vocantur, qui sine aliqua corporis nota adorant; item Angeli dicuntur Deum adorare in Scriptura passim, & ideo in nomine Iesu flectitur omne genu celestium

coelestium spirituum; quod non videtur satis congruenter explicari de impropria adoratione. Secundo, quia non est dubium quin possimus adorare Deum solis verbis externis sine genuflexione, vel alio corporis motu; ergo & poterimus etiam verbis internis. Consequentia patet; cur enim magis verba externa, quam interna sufficient ad exprimendam summisionem voluntatis, cum per utraque verba possimus aliis loqui. Antecedens vero probatur, quia sæpe dicimus cum omni veritate, nos adorare Deum, cum tamen nullum corporis gestum faciamus, ut cum in missa, vel precibus dicimus *adoramus te Christe*, &c. *Crucem tuam adoramus*, &c. & alibi sæpe, ergo signum est, adorationem veram posse verbis consummari absque alio corporis gestu; ergo etiam poterit, consummari verbis internis. Tertiò, & à priori, quia adoratio solum est nota summisionis, &c. sed possimus etiam interius exhibere aliquam notam summisionis, non minus, quam exterius ergo. Minor probatur, quia locutio interior, quia loquimur cum Angelis vel cum Deo non minus est nota obiecti, quam loquutio exterior, ergo non minus erit nota summisionis, & adoratio.

Dico quartò, probabilius videtur, non posse consummari adorationem internam per exercitium solum aliarum virtutum, etiam fidei, spei, & charitatis. Hæc est contra tertiam, & quartam sententiam supra positam: & probatur, quia adorare est exhibere notam summisionis, &c. sed actus virtutum aliarum non sunt notæ summisionis; ergo eorum exercitium non est adoratio. Minor probatur, quia in primis de actibus misericordiarum, *Eutrapeliæ*, & similium non videtur, posse dubitari, quod non sint notæ summisionis; ut aperte fateretur Suarez, Deinde de actibus aliarum probatur, quia si actus fidei, v. g. est nota summisionis, vel est signum ad placitum, vel est signum naturale, neutro modo est signum; ergo. Quod non sit signum naturale, patet, quia si esset signum naturale, non esset necessarium imperium religionis, ut actus fidei esset actus adorationis, quia ex natura sua haberet significare illam summisionem. Quod vero non sit signum ad placitum sufficiens ad constituendam adorationem probatur, quia actus adorationis, ut supra dictum est, est manifestatio, quæ aliis de interna summisione; omnis autem manifestatio debet fieri, vel per signa naturalia, vel per talia signa ad placitum, quæ non solum ex meo beneplacito, sed ex conventionione illorum, inter quos agitur, habeat talem significationem, vel à republica, aut ab habente potestatem imponendi significationem. Alioquin possem ego adorare per omnes actiones externas, quas facio, assumendo eas pro meo arbitrio, pro notis summisionis: quod ridiculum est; ergo nec poterò, pro meo arbitratu facere, quod actiones internæ habeant eam significationem ad placitum, quam non habent ex natura sua. Et confirmatur, quia nemo dicit, posse hominem assumere quodlibet opus externum, v. g. am-

bulationem, vel loquelam, ut per illam offerat verum sacrificium instituendo pro suo arbitrio illam actionem in signum protestationis supremi dominij Dei in vitam, & mortem: ratio autem est, quia debet illa protestatio fieri per actionem talem, quæ ex institutione publica habeat illam significationem, ut videbimus in tractatu de *Sacrificio*; ergo nec possumus quamlibet rem assumere pro nostro arbitrio in notam summisionis.

Dices, actus obedientiæ, est etiam nota summisionis interna, quia me alteri subdo, ut fateri solent. Ergo potest actus obedientiæ assumi à virtute religionis ad adorandum Deum.

Respondeo, si actus obedientiæ ex se haberet esse actum adorationis non esset necesse imperari à virtute religionis; sed quodcumque eliceretur à virtute obedientiæ esset actus adorationis, quod tamen est falsum: nemo enim credit, quod quodcumque obedimus Deo, vel hominibus, ipsos vere, & propriè adoramus. Dicendum ergo est, obedientiam differre ab adoratione in eo, quod obedientia esto obiter indicet summisionem internam, non tamen illam intendit præcipue ostendere: primariò enim intendit, solum adimplere iussu superioris; quare si posset fieri hæc adimpletio, sine eo, quod per ipsam significaretur summissio interna, adhuc illa esset actus obedientiæ, obedientia enim non attendit ad honestatem peculiarem, quæ apparet in significatione summisionis: ad quam tamen solum attendit adoratio.

Dices, esto actus obedientiæ non possit elici ab habitu adorationis, quia non habet illud obiectum formale; poterit tamen imperari ab affectu adorationis, sicut potest imperari actus temperantiæ, ab affectu penitentiæ, licet penitentiæ & temperantiæ non habeant idem motum formale.

Respondeo, nec hoc modo posse imperari, ita ut per ipsum actum obedientiæ exerceatur adoratio. Poterit quidem imperari actus obedientiæ, sicut & actus aliarum virtutum à virtute adorationis, tanquam utiles ad suum finem, nam quilibet actus virtutis potest conducere ad impetrandum Dei auxilium, quo eam dignè & laudabiliter possimus adorare: non tamen poterit imperari actus obedientiæ, tanquam id, per quod formaliter Deum adoramus; quia adoratio non potest exerceri per quemlibet actum, qui utcumque significet summisionem internam, sed per actum, qui significet simul internam summisionem, & significet etiam illum actum exerceri ad significandam summisionem internam. Habet enim se in hoc adoratio, sicut loquutio, ad quam non sufficit, quod significet, utcumque mentem internam. Nam hoc modo actus etiam obedientiæ esset loquutio, qui enim obedit superiori præcipienti quod exeat domo, iam significat, se habere illum pro superiori, & iudicare honestum esse obedire illi, & velle simul se illi obedire, & tamen non loquitur hæc omnia obediendo, & exeundo domo; quia nimirum hæc non sunt instituta ad significandam ordinationem mentis meæ ad alios, quod est proprium loquutionis per quam non solum significamus objecta, sed

21.
Evasio.

Diluitur.

22.
Alia evasio.

Ocluditur.

sed etiam significamus nos ordinare mentem nostram ad alios, seu velle nos illis nostram mentem communicare, vt latius dixi in materia de Angelis. Similiter ergo adoratio non est quæcumque nota summisionis internæ, sed illa per quam significamus etiam, nos velle, & intendere illam summisionem aliis significare; quod quidem non habet actus obedientiæ; non enim significat hanc intentionem nostram; hoc autem habet genuflexio, v. g. vel inclinatio capitis, quia sicut vocēs significant illam intentionem loquentis; sic etiam genuflexio significat intentionem manifestandi summisionem internam. Porro ad adorationem requiri, quod significetur hæc intentio, sicut ad loquutionem: Probatur facile, quia alioquin sequeretur, quod per quemlibet actum obedientiæ, vel religionis, saltem externum adoramus Deum, nam quilibet ex his actibus significat sufficienter nos habere summisionem internam, & recognitionem diuinæ excellentiæ; nemo autem diceret, omnes illos actus esse veram, & propriam adorationem etiam materiale: hoc enim esset confundere actus virtutum; ergo fatendum est, ad actum adorationis requiri, quod significet peculiari modo illam summisionem; hoc est, significet ipsam intentionem significandi summisionem: sicut requiritur in actu loquutionis.

23. *Illatio prima.*
Hinc infero primò, actum adorationis semper esse in ordine ad alium: non solum, quia fertur ad personam adoratam, quæ debet esse distincta ab adoratore, (nemo enim potest adorare seipsum,) sed etiam, quia fertur ad alios quibus manifestatur per adorationem summissio voluntatis: in quo aduerte, aliquando posse nos velle per adorationem manifestare summisionem personæ adoratæ, & tunc adoratio ordinatur, & fertur ad personam adoratam, non solum, vt ad id, quod adoratur, sed etiam, vt ad eum, cui manifestatur summissio. Aliquando verò possumus ordinare adorationem, non vt manifestetur summissio personæ adoratæ, sed aliis, vt quando in absentia Pontificis, v. g. inclinamus caput coram eius imagine, vel audito eius nomine.

24. *Illatio secunda.*
Infero secundò non bene assignatum esse à Suarez discrimen inter actus fidei, spei, & charitatis, & inter actus aliarum virtutum, vt per illos, & non per alios, possit adoratio interna exerceri: nam in primis actus charitatis ex se non est nota summisionis, solum enim fertur ad bonum Dei, quia bonum est. Deinde fides non est nota summisionis, quia bene potest aliquis credere Deo, quia est verax, & tamen nolle ipsum adorare, sicut etiam inter duos homines contingit: quod idem de spe dici potest. Si verò dicas, illos actus posse assumi voluntariè, vt signa summisionis; cur non & actus aliarum virtutum; imò cum maiori proportionem de humilitate, & obedientia, id dici posset; multo magis de aliis actibus virtutis religionis, quia omnes supponunt recognitionem excellentiæ diuinæ.

24. *Illatio tertia.*
Infero terriò, quomodo differat adoratio à charitate, quia licet vtrique versetur circa

Deum, & ex hoc capite posset videri, adorationis affectum pertinere ad charitatem, quia vult Deo aliquid bonum, nempe cultum, & reuerentiam: differunt tamen ex eo, quod charitas vult bonum Deo, quia bonum Dei est; at verò affectus adorationis vult cultum Deo, non præcisè, quia bonum Dei est, & sistendo ibi, sed quia honestum est colere Deum; quare immediatè non mouetur ab excellentia, aut bonitate Dei, sed ab honestate, & bonitate ipsius cultus, quem vult propter ipsius honestatem.

Inferò quatrò, posse bene ab affectu adorationis imperari actum internum adorationis, vt dictum est; item actum externum immediatè, sine eo, quod detur aliqua adoratio interior propria: sicut etiam potest imperari oratio vocalis ab affectu petendi, sine oratione interna propria, quæ enim in hoc potest esse repugnans.

Contra doctrinam positam possunt obijci aliqua ex Vasquez, qui sentit, non dari adorationem internam consummatam. Sed ea omnia eo solum tendunt, vt probent, non posse actus aliarum virtutum imperari ab affectu adorationis; non tamen probant de protestatione illa, quam diximus posse fieri interiùs, quæ verè ex natura sua est nota summisionis.

Possunt etiam obijci alia ex Suarez ad probandum actum fidei, spei, & charitatis posse imperari ab affectu adorationis. Primò, quia sicut charitas, penitentia, & alie virtutes possunt imperare actus aliarum virtutum ad finem suum: cur non etiam adoratio?

Respondeo, non posse, quia actus aliarum virtutum non habent proportionem ad finem adorationis, qui est exhibere cultum, qui totus fit ad manifestandam summisionem, &c. Actus autem aliarum virtutum, nec sunt signa naturalia talis summisionis, nec possunt habere hanc significationem ad placitum solum operantis, vt supra dictum est: nec sunt solum ad manifestandam summisionem, cum singule habeant alios fines.

Secundò possunt obijci aliqua PP. loca qui docere videntur, Deum coli, & adorari fide, spe, Charitate, &c. Sed hæc bene explicantur à Vasquez de cultu latius sumpto.